

Járvány a vasfüggönyön innen és túl

Dóra Vargha: Polio Across the Iron Curtain. Hungary's Cold War with an Epidemic.

(Global Health Histories.) Cambridge University Press, Cambridge, 2018. 213 oldal.

A járványos gyermekbénulás, figyelmen kívül hagyva az emberek és államok által kijelölt határokat, feltartóztathatatlanul átjárt a vasfüggönyön, és így a hidegháborús ellenfelek közös ellenségévé, a szembenállást meghazudtoló nemzetközi együttműködés fókuszpontjává vált – állítja Vargha Dóra monográfiája (már címében is jelezve ezt). A kötet az 1950-es évek második felének poliomielitisz- (más néven járványos gyermekbénulás vagy Heine–Medin-kór) járványait és a korai Kádár-korszak magyar járványkezelését mutatja be, illetve helyezi el a hidegháború politikai és a globális járványvédelem orvostörténeti kontextusában. Hogyha ezt a könyvet nem egy jelenleg is tartó világméretű járvány napjaiban forgatnánk, úgy is hasznos adalékokat találnánk benne mind a Kádár-kor társadalomtörténetéhez, mind a globális közegészségügy történetéhez. Vargha Dóra munkájának azonban a legnagyobb érdeme, hogy konkrét eseménytörténeti példák tömkelegével támasztja alá, és bontja ki alapvető, és minden járványra érvényes állítását: a járványnarratíva, a járványról való leegyszerűsítő gondolkodás komolyan veszélyezteti mind a sikeres járványkezelést, mind a járvány történetének hiteles feldolgozását, az arról való emlékezést.

Vargha Dóra a Rutgers és a Birbeck egyetem, valamint a Max Planck intézet alumnája, a történelem és az orvosi humántudományok¹ professzora az exeteri egyetemen. Kutatási területe a közegészségügy az államszocialista Magyarországon, illetve annak nemzetközi, globális vonatkozásai. Mielőtt megírta a magyarországi gyermekbénulás-járványokról szóló könyvét, publikált a diftériagyógyszerek feketepiacáról, a mozgáskorlátozott gyermekek médiareprezentációjáról és egyéb orvostörténeti témákról, amelyek rávilágítanak a politikátörténet, a technikatörténet és az egészségügy összefüggéseire.

A *Polio Across the Iron Curtain* a Cambridge University Press Global Health Histories sorozatában jelent meg, melynek célja, hogy „globális egészség-történeteken” keresztül rávilágítson egy-egy nemzeti szinten tapasztalt közegészségügyi jelenség globális kontextusára, globális okaira és okozataira. Az eleve globális áttekintést vállaló könyv legnagyobb módszertani erőssége az, amit a szerző a konklúzióban az „ever-shifting scales” (208), azaz az „állandó léptékváltás” kifejezéssel ír le. A szerző három alapvető léptéket, azaz nézőpontot különböztet

¹ A Medical Humanities vagy orvosi humántudományok egy interdiszciplináris terület, amely ötvözi az orvostudomány, a bölcsészet (filozófia, etika) és a társadalomtudományok (szociológia, antropológia) vonatkozó aspektusait, hogy holisztikusabb, tágabb kontextusban vizsgáljon egyes, az orvosi munkával és a közegészségügyi intervenciókkal kapcsolatban felmerülő kérdéseket.

meg: a globális politika, a nemzeti kormányok és intézmények, valamint az orvos-beteg kapcsolat szintjét. A forráshasználat is ennek a célkitűzésnek a függvénye: Vargha a globális közegészségügy működését elsősorban az Egészségügyi Világszervezet (WHO), a Nemzetközi Vöröskereszt és egyéb, valóban globális hatáskörű szervezetek határozatainak és jelentéseinek keresztül értelmezi. A nemzeti szint főszereplője a Magyar Népköztársaság; a Kádár-rendszer közegészségügyét az intézmény- és sajtótörténet eszközeivel tárja fel, felhasználva a Minisztertanács, az Egészségügyi Minisztérium és az Országos Közegészségügyi Intézet iratait, valamint a járvánnyal kapcsolatos korabeli cikkeket, rádióműsorokat, ismeretterjesztő, illetve propagandaanyagokat. Ugyanakkor megjelenik a magyar és a nemzetközi orvos-szakmai közönségek nézőpontja is, azok belső nyilvánosságának, kiadványainak és konferenciáinak a keretében. A globális és a nemzeti-állami szintet egészítik ki a járványt átélő emberek, családtagok és egészségügyi dolgozók tapasztalatai, amelyeket visszaemlékezések és *oral history*-interjúk rögzítenek. Vargha Dóra munkája zavartalanul kapcsolja össze a globális történelem és a személyes léptékű *oral history* módszereit, hogy valóban sokrétű képet adjon a gyermekbénulás történetéről. Ez a léptékváltás teszi lehetővé számára, hogy a magyar járványt és annak kezelését a globális helyzet viszonylatában tárgyalja, ugyanakkor azt is, hogy felmérje a magyar járványkezelés egyes nemzetközi következményeit.

A globális, nemzeti és lokális szintek egymás mellé helyezése, a szintek kölcsönös egymásra hatásának vizsgálata olyan plasztikus járványtörténetet alkot, amely sikeresen dekonstruál egyes historiográfiai alapvetéseket. Vargha járványtörténete nem kifejezetten Magyarországról szól, hanem Magyarországot állítja egy globális történet középpontjába. Ezzel decentralizálja a globális közegészségügyi és tudománytörténeti narratívát, és rámutat arra, hogy az amerikai történetírói gyakorlat bevett véleményével szemben annak nem az Egyesült Államok a főszereplője. Ugyanakkor a hidegháború történetét, az Egyesült Államok és a Szovjetunió szembenállását, a vasfüggöny mibenlétét is nagyban árnyalja: a járvány láthatóvá teszi, milyen helyzetekben és milyen áron válnak átjárhatóvá egyes politikai és ideológiai határvonalak, mikor jelent a járványkezelés valódi, országhatárokon átívelő kooperációt, és mikor válik újra a politikai csatározások eszközévé.

A kötet legerősebb állítása magát a történelmi periodizációt kérdőjelezi meg. A bevezető fejezet témája és a kötet visszatérő szereplője a budapesti Heine-Medin Utókezelő Kórház, az ország egyetlen, kifejezetten a gyermekbénuláson átesett gyermekek kezelésére és gondozására szakosodott intézménye. A kórház története az 1956-os forradalom idején kezdődött: Nagy Imre foglaltatta törvénybe a megalapítását, és választotta ki a rózsadombi helyszínt a kórház számára. A forradalom leverése és a megtorlás, illetve a Kádár-rendszer kiépülése és konszolidációja alatt ez az országos jelentőségű intézmény folyamatosan működött, hiába a forradalom hozta létre. Bármekkora fordulópontot is jelentett 1956 az ország történetében, egyes közegészségügyi prioritások rezsimről rezsimre állandóak maradtak. Nemcsak Magyarországra nézve, hanem globális szinten is

láthatjuk, hogy a járvány másképpen korszakol, mint a politikatörténet, és így a járványok tapasztalatában és kezelésében, az orvosok szakmai és személyes kapcsolathálóiban is olyan kontinuitást figyelhetünk meg, ami meghazudtolja a hidegháború fogalmának térbeli és időbeli kereteit.

A politikatörténettől való eltávolodás, a hidegháborús narratíva dekonstrukciója, a hidegháború előtti orvostudományos együttműködések továbbélésének, illetve az új, vasfüggönyön átívelő együttműködéseknek a bemutatása árnyalt képet ad a Magyar Népköztársaság közegészségügyéről. Vargha Dóra nem vitatja el, hogy egy diktatúrának a közegészségügyi rendszere is szükségszerűen diktatórikus, de kihangsúlyozza a cselekvés és az ellenállás lehetőségeit, az orvosok, a páciensek és a családtagok szűk, de valós mozgásterét. Kiemelt figyelmet fordít a gondoskodás és a felelősség fogalomkörére, és megfigyeli, mely esetekben vállalja magára a paternalista-gondoskodó állam a járványkezelés teljes feladatát, és mely esetekben osztozik azon a szülőkkel és az orvostársadalommal.

A kötet gerincét egy következetesen lineáris eseménytörténeti narratíva alkotja: a magyar gyermekbénulás-járvány és a járványkezelés története 1956 és 1960 között, amit a globális közegészség-történet adatai kontextualizálnak és a személyes betegség-történetek árnyalnak. Itt válik nyilvánvalóvá egy kisebb hátulütője annak, hogy a monográfia milyen sok forrást, nézőpontot és narratívát kombinál, a globális orvosi humántudományok keretén belül milyen tág olvasóközönséget céloz meg: számos ponton kénytelen elmagyarázni egy-egy részletet, amely egyes olvasók számára új információ, mások számára viszont magától értetődő. Így például az érettségivel rendelkező magyar olvasó számára redundáns az 1956-os forradalom vagy a kádári konszolidáció alapvető tényeinek összefoglalása. Ezekért a magyar olvasó számára talán felesleges szövegrészekért nyújtanak kárpótlást a Salk-vakcina körüli amerikai botrányok leírásai (amelyek pedig valószínűleg az amerikai közönség számára lehetnek közismertek), és még inkább a járványügy történetének orvosi vonatkozásait tárgyaló bekezdések, hiszen ezek az orvosi végzettséggel nem bírók számára is érthetővé teszik a kötetben tárgyalt vakcinák hatásmechanizmusát és fejlesztésük folyamatát, vagy akár az olyan epidemiológiai részletkérdéseket, mint a járványos mellhártyafájdalom-vírus és a járványos gyermekbénulás-vírus egymásra hatása a szervezeten belül.

A kötet felépítéséről a következőket érdemes röviden elmondani. Az első fejezet (*The Power of Polio*) a járványos gyermekbénulás történetét vázolja fel, és kapcsolja össze a második világháború utáni Magyarország hidegháborús létével. Vargha felteszi a kérdést, hogy vajon miért került a poliomielitisz a magyar és a globális közegészségügyi munka középpontjába, miért tűnt mind a társadalom, mind az orvosok szemében nagyobb és fenyegetőbb betegségnek, mint az endemikus, de jóval több áldozatot követelő influenza vagy a fertőző májgyulladás. A válasz abban rejlik, hogy ez a betegség kifejezetten a gyermekeket veszélyeztette, és súlyos esetben maradandó károsodást, halált okozott. A gyermek a vasfüggöny mindkét oldalán a jövő metaforája, az ország jövőbeli termelő- és katonai ereje, ugyanakkor a jelenlegi társadalmi és technológiai fejlődés vélt

haszonélvezője. A gyermeket fenyegető járvány magát a jövőt, a modernizációt, a fejlődést sodorta veszélybe, a gyermek védelme pedig olyan abszolút célt jelentett, amely már az 1950-es években megteremtette az indítékot a vasfüggönyön átnyúló kooperációra.

A második fejezet (*Iron Curtain, Iron Lungs*) az 1956-os forradalom és az 1956-os gyermekbénulás-járvány párhuzamos történetét írja le. A forradalom által megterhelt infrastruktúra, az utazás és szállítás nehézsége, a létfontosságú anyagok és eszközök hiánya komolyan megnehezítette a járvány kezelését, a fertőzöttek megfelelő ellátását, ugyanakkor új lehetőségeket nyitott meg, új csatornákat szabadított fel a gyermekbénulással kapcsolatos tudás és az ellátáshoz szükséges eszközök áramlására. A forradalommal egyidejű járvány vizsgálata azt is lehetővé teszi, hogy új szemszögből láttassuk a forradalmat követő nyugati segélyakciókat, illetve a Nemzetközi Vöröskereszt szerepét. A szerző hangsúlyozza, hogy míg a magyarországi járványos gyermekbénulásra érkezett külföldi válasz egy része valóban segély formáját öltötte, más elemei egy kölcsönös nemzetközi együttműködésre világítanak rá. Ennek példája a lélegeztetőgépek nemzetközi áramlása: az országba bekerülő gépek között volt olyan, amelyik egyértelműen egyoldalú jótekonyság eredményeként, és volt, amelyik nemzetközi kölcsönakció keretében érkezett. Debrecen egyetlen, meghibásodott vastüdőjének 1956 októberében történő pótlása pedig egy olyan történet, ami valóban csak a forradalom kaotikus napjaiban eshetett meg. (A gépet a miskolci kórház segélykérésére válaszolva a Szabad Európa Rádió szerezte be, és szállította Münchenből Magyarországra, ahol a repülőt viszont rádióamatőrök összehangolt munkájával irányították Hajdúszoboszló, majd Miskolc légtérébe, és segítettek leszállását az elhagyott, üzemén kívüli repülőtéren.) Ugyanez a fejezet tárgyalja részletesen a Heine–Medin Utókezelő Kórház megalapítását és nehéz, anyag- és emberhiánnyal küszködő első évét, amelyen a forradalmi és a forradalmat leverő kormány, illetve a Rädde Barnen (svéd gyermekmentő alapítvány) közös erőfeszítése segítette át az intézményt.

A harmadik fejezet (*Unlikely Allies*) témája az egy évvel későbbi, még több áldozatot követelő járvány² és a Salk-vakcina magyarországi bevezetése. Vargha alapvető állítása, hogy egy, az 1957-es járványhoz fogható közegészségügyi krízis nemcsak demográfiai, hanem politikai fenyegetést is jelentett a hatalmát megszilárdítani igyekvő Kádár-kormány számára. A kezelhetetlenné váló járvány arra sarkallta a kormányzatot, hogy saját elveivel és céljaival látszólag ellentétes döntéseket hozzon, a gyermekbénulás legyőzése érdekében addig megengedhetetlen engedelményeket tegyen. A járvány csúcán a kormány nem egyszerűen megengedte a Salk-oltóanyag magánúton történő behozatalát, hanem támogatta is azt: a diszsidens családtagok által megszerzett és hazajuttatott oltóanyagot vámmentesen

² 1956-ban 1050, míg 1957-ben 2334 beteg szorult gyermekbénulás miatt tartós kórházi ellátásra, így az 1957-es járvány volt a legsúlyosabb az ország történetében. A fertőzések pontos száma azonban nem megállapítható, mivel az enyhe vagy tünetmentes fertőzések egyáltalán nem kerültek feljegyzésre, és a bénulásos esetek dokumentációja sem kielégítően pontos.

és ajánlott küldeményként kapta meg a címzett. Ez a lehetőség azonban azonnal megszűnt, amint a kormány sikeresen nagyobb mennyiségű oltóanyagot vásárolt: a hatalom tehetetlenségében az egyénre, a családra hárította az egészségügyi felelősséget, majd amint tehetett, újból magához ragadta azt. A Salk-vakcina behozatala azonban szintén kompromisszumot jelentett, hiszen az Egyesült Államokban kifejlesztett, Kanadában gyártott, Nyugat-Németország által leszállított oltóanyag használata még akkor is tagadhatatlanul pozitív és produktív együttműködést jelentett a kapitalista Nyugattal, ha az oltókampány sajtórepresentációja hangsúlyozta: ezúttal nem jótékonysági akcióról, hanem vásárlásról van szó.

A negyedik fejezet (*Local Failure in a Global Success*) témája az 1959-es járvány. A Salk-oltás 1957-es bevezetését, a komoly pénzügyi és szakmai erőforrásokat felemésztő 1958-as és 1959-es oltókampányokat a kormány mint a gyermekbénulás végleges legyőzését és mint a Kádár-rendszer közegészségügyének abszolút sikerét könyvelte el. Ennek ellenére 1959 nyarán a gyermekbénulás visszatért, egy súlyos, az 1957-es csúcsnál alig enyhébb járvánnyal, amely közel 2000 gyermeket fertőzött meg, akiknek ráadásul több mint egyharmada már túlelt az oltásokon. Vargha Dóra több lehetséges okot sorakoztat fel az 1957–1959-es járványkezelés kudarcával kapcsolatban. Az oltások nyilvántartása olyannyira töredezett és szervezetlen volt, hogy a kiskorúak 80% fölöttinek jelzett átoltottsága korántsem bizonyos. (Vas megye 105%-os átoltottságából ítélve feltételezhetjük, hogy amennyiben megtörtént az adatok központosítása, a beküldött számok inkább az elvárást, mint a valós helyzetet tükrözték.) A valóban beadott oltások hatékonysága is megkérdőjelezhető; a magyar orvostársadalom meg is kérdőjelezte, hogy a „dán módszer”, azaz a bőr alá beadott, csökkentett mennyiségű oltóanyag valóban ugyanolyan hatékony-e, mint az izomba adott teljes adag. Ugyanakkor az Egészségügyi Minisztérium által szolgáltatott fecskendők egyike-másika olyannyira selejtes volt, hogy az oltóanyag a rossz végükön csepegett ki. Mindezeket felül a Salk-vakcina helyes használat esetén sem biztosított tökéletes védelmet a fertőzés ellen, hatékonysága a különböző országok tapasztalatai alapján nagyjából 60–80% között mozgott. Ez a tény azonban elfogadhatatlan volt egy olyan ország számára, amely már egy éve a tökéletes védőoltás sikeres bevezetésével kampányolt – a Salk-vakcina kudarcáért felelőst kellett keresni. A kormány és a sajtónyilvánosság a szülőket okolta, egy olyan új narratívát képezve, amelyben a hatékony oltókampányt a szülők gondatlansága, az oltás elmulasztása sodorta veszélybe. Így a Salk-vakcina beszerzése és elosztása továbbra is a kormány közegészségügyi diadala maradt, de a járványkezelés kudarca és az 1959-es hullám felelőssége a szülők vállát nyomta. Ennek a narratívának az ellentétpárját jelentette az a társadalom széles rétegeiben elterjedt összeesküvés-elmélet, miszerint az Egészségügyi Minisztérium spórolni kívánt, és szándékosan megfelelt a beadott oltóanyag-mennyiséget. A járványkezelés valódi hiányosságai és a hárító, vádaskodó magyarázat a kormány és a közegészségügy iránti, eleve nem kifejezetten erős bizalom további gyengüléséhez vezettek.

Az ötödik fejezet (*Sabin Saves the Day*) a Sabin-cseppek kifejlesztéséhez szükséges globális együttműködést és a használatához kapcsolódó hidegháborús konfliktusokat írja le. Az újfajta, nem előlt, hanem legyengített élő vírussal dolgozó vakcina megalkotása a lengyel-amerikai Albert Sabin (1906–1993) nevéhez fűződik, aki kihasználta a Hruscsov titkos beszédét követő olvadást, hogy szovjet kollégáival közösen dolgozza ki mind az oltást, mind az annak hatékonyságát demonstráló gyógyszerkísérletek kereteit. Az oltás jóváhagyása és alkalmazása során viszont felszínre kerültek azok az ellentétek, amelyekben az oltást kifejlesztő nemzetközi szakembercsoport sikeresen felülemelkedett. Bár elsősorban az Egyesült Államokban fejlesztették ki, a Sabin-csepp mint a keleti blokk vakcinája került be a köztudatba és a politikai diskurzusba. Az oltást a harmadik világ, majd a keleti blokk népességén próbálták ki, a több millió résztvevős gyógyszerkísérletek ellenére csak három év és egy részletes WHO-jelentés után fogadták el az Amerikai Egyesült Államokon belüli használatra. A Salk-vakcina ezzel szemben, amelyet Jonas Salk (1914–1995) a Rooseveltnél által alapított National Foundation for Infantile Paralysis támogatásával fejlesztett ki, és amelyet 1954-ben amerikai családok bevonásával, több mint egymillió amerikai gyermekben teszteltek, általános népszerűségnek örvendett, és mindössze két óra alatt kapta meg a hivatalos jóváhagyást. Ennek éppen az ellenkezőjét láthatjuk Magyarország járványkezelésében. A Hegedüs-kormány 1956 nyarán kezdte el fontolgatni az 1955 óta létező Salk-vakcina használatát, illetve annak hazai gyártását. A Kádár-kormány folytatta a projektet, és bekérte az előző kormány által megrendelt tanulmányokat, de egy évig halasztotta, majd végül ejtette a hazai gyártás tervét, és csak az 1957-es járványcsúcs kényszerítette rá, hogy végül mégis Nyugatról importáljon. A szovjet, illetve hazai gyártmányú Sabin-vakcinát azonban sokkal kevesebb vizsgálat és kísérlet után, sokkal gyorsabban vezették be. A Nyugat helyett Keletről érkező oltás politikailag előnyösebb narratívája, az 1957-es oltókampány hibáinak felismerése, az 1959-es járvány fenyegetése, és a romlékony, mindössze egy hétig felhasználható oltóanyag sürgetése egy példátlanul hatékony közegészségügyi intervencióhoz vezetett, amely 1959 decembere és 1960 februárja között 2,5 millió gyermek beoltását tette lehetővé. Az oltás kétéves kor alatt kötelező, két- és tizennégy éves kor között könnyen elérhető volt, és az oltási kedvet a tudatos, jó előre kihirdetett propagandán túl az is növelte, hogy nem volt szükség injekcióra: a Sabin-cseppt kanálban, gyakran otthonról hozott saját kanálban adták be.

Az utolsó, hatodik fejezet (*After the End of Polio*) a járvány „végéről” szól, illetve arról, miért problematikus egy járványról kimondani, hogy vége van. Először azt tárgyalja a szerző, hogyan inspirálta a magyar 1959-es, 1960-as oltóprogram sikere más országok oltási terveit, és mit adtak hozzá a magyar tapasztalatok a járványos gyermekbénulás teljes eltörlését célzó globális közegészségügyi törekvések eszköztárához. Ezután arra tér ki, hogy a járvány nem ért véget azok számára, akik maradandó károsodást szenvedtek, de a kór legyőzéséről szóló sikerpropaganda láthatatlanná tette, az államszocialista közegészségügy pedig magukra

hagyta őket. A mozgáskorlátozott gyermekbenulás-túlélők érdekérvényesítési és önszolgáltató munkájából alakult meg 1981-ben a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége, az alulról szerveződő, de apolitikus társadalmi csoportosulások kivételesen sikeres példája az államszocializmus utolsó évtizedében. A recenzens számára ez volt a könyv legérdekesebb része, ugyanakkor Vargha könnyedén szentelhetett volna akár egy külön kötetet is az itt felvetett, és a fejezet terjedelmén belül alig megválaszolható kérdéseknek.

Vargha Dóra műve felbecsülhetetlen hozzájárulás a második világháború utáni évtizedek és a hidegháborús közegészségügy történetéhez, ugyanakkor új szemszögből, a járványvédelem perspektívájából világítja meg a kádári konszolidáció folyamatát. Legnagyobb erőssége a már említett „állandó léptékváltás”, a globális, nacionális és lokális szinteket összefogó, azok interakcióit dinamikusan értelmező megközelítés. A könyv hiányosságai viszont éppen ebből az ambíciózus, a források és a narratívák tömkelegét felölelő módszerből fakadnak. A szerző kénytelen volt ugyanis figyelmen kívül hagyni, vagy éppen csak érintőlegesen tárgyalni egy-egy olyan kulcsfontosságú epizódot, mint például az anya- és csecsemővédelem intézményrendszerének bevonása a járványvédelembe, a kelet-európai szakértők befolyása Kuba 1961-es oltókampányában, vagy a mozgáskorlátozott emberek csekély, de létező reprezentációja az 1980-as évek magyar sajtójában.

A kötet legnagyobb értéke, hogy a poliomielitisz történetén túlmutató kezet ad a járvány és a társadalom, illetve a járvány és a hatalom összefüggéseinek vizsgálatához. Napjaink COVID-19 járványának korszakából visszatekintve, hatvan-hetven év távlatából figyelhetjük meg, hogyan igyekeztek egyes államok sikeres járványellenes intézkedésekkel bizonyítani erejüket és legitimitásukat. Hogyan vált a lélegeztetőgépek megszerzése és elhelyezése, az oltások kifejlesztése, engedélyezése és elosztása a nemzetközi diplomácia kulcskérdésévé, hogyan áramlott a technológia, a nyersanyag és a szaktudás országokon keresztül; melyik ország fizetett mindezt, melyik szorult kölcsönre, és melyik jótékonyagra. Azt is megfigyelhetjük, hogy mikor és mennyiben korlátozták a személyi szabadságot a járványellenes intézkedések, és hol mosódott el a határvonal az „önkéntes” és a „kötelező” között. Láthatjuk, hogy milyen narratívák képződtek a különféle oltóanyagok körül, hol fordult át az egészségnevelés propagandába, és hol csapott át az ésszerű szkepticizmus esztelen összeesküvés-elméletbe. Kiderül, hogyan tűntek el a köztudatból és a közegészségügyi erőfeszítések fókuszából a járvány maradandó károsodást szenvedett túlélői. És legfőképpen azt figyelhetjük meg, hogy milyen veszélyeket rejtett a járvány túl egyszerű, kitör–tetőzik–lezárul narratívája, milyen hibákat vétett a kormányzat, és milyeneket az egyén, hogyha elvakította a normalitás visszatérése utáni vágy.

Vargha Dóra monográfiája azonban többet érdemel annál, mint hogy a politika, a társadalom és a járvány összefüggéseiről alkotott meglátásait a koronavírus értelmezésére redukáljuk, hiszen azok ennél tágabb körben alkalmazhatóak. Elég, ha megvizsgáljuk a kötet eredeti tárgyát, a járványos gyermekbenulást, és

látni fogjuk, hogy annak 2021-es elterjedése elválaszthatatlan mind a helyi társadalom berendezkedésétől, mind a geopolitika befolyásától. A világon két országban van még endémikusan jelen a vírus: Afganisztánban és Pakisztánban. Azaz ott, ahol az immunizációval szemben táplált vallási vagy kulturális ellenérzéseket mértéktelenül felerősíti a közelmúlt tapasztalata: egy 2011-es CIA-hadművelet, melynek során az ügynökség hepatitisoltás ürügyén szerezte meg Bin Láden vérrokonainak DNS-mintáját. A közegészségügyi beavatkozások, csakúgy, mint azok elfogadása vagy elvetése, éppúgy kötődnek korunk hidegháborúhoz, mint hatvan éve.

Kappanyos Ilona